

Van Sint-Janskerkhof naar begraafplaats Orthen

Hoe de katholieken tenslotte hun laatste rustplaats vonden op de begraafplaats Orthen

Van oudsher werden overleden Bosschenaren in en rond de Sint-Jan begraven. Ook op de terreinen van de verschillende kloosterordes in de stad vonden vele Bosschenaren hun laatste rustplaats. Maar tijdens de Franse overheersing wordt besloten dat plaatsen met meer dan 1000 inwoners een begraafplaats buiten de stad moeten aanleggen en vooral voor vestingsteden zoals 's-Hertogenbosch is dit een groot probleem. 's-Winters staat het gehele gebied rond de stad onder water zoals ook tijdens een beleg, de zogenaamde inundatie.

In 1811 schrijft het stadsbestuur van 's-Hertogenbosch een brief aan alle belanghebbenden met het verzoek op zoek te gaan naar een geschikte plaats voor een nieuwe Algemene Begraafplaats. Men stelt een aantal plaatsen voor in de gemeenten Vught en Rosmalen. Maar vooral het kerkbestuur van de Sint-Jan vindt deze plaatsen niet acceptabel, veel te ver van de stad en 's-winters vaak moeilijk bereikbaar.

Bezwaren

In 1827 vraagt het stadsbestuur onder andere aan de parochie Sint-Jan om voor 1 januari 1828 aan te geven waarom er geen nieuwe begraafplaats buiten de stad aangelegd hoeft te worden. De voornaamste bezwaren zijn dat er minder inkomsten zullen zijn om onderhoud en herstellingen aan gebouwen en dergelijke te kunnen verrichten, bovendien is een nieuwe begraafplaats buiten de stad te ver, in de winter bij hoog water moeilijk bereikbaar en bij ijsgang gevaarlijk. Het kerkbestuur van de Sint-Jan geeft aan nog zeker vijf jaar te kunnen begraven op de huidige locatie. Burgemeester en Wethouders van 's-Hertogenbosch schrijven op 5 november 1827 een brief aan de pastoor en kerkmeesters van de Sint-Jan om met een commissie, bestaande uit leden van de parochie samen met de Stedelijke Raad, te overleggen over een nieuwe begraafplaats buiten de stad.

De magistraat van de stad gelast op 28 maart 1828 tot het onmiddellijk aanleggen van een algemeen kerkhof buiten de stad en er wordt uit de gemeenteraad een commissie benoemd die een geschikte locatie voor een nieuwe begraafplaats moet zoeken. Er worden locaties in Vught en Rosmalen voorgesteld maar men vindt deze nog steeds te ver verwijderd van de stad. Op korte afstand is er alleen maar laagland beschikbaar dat 's winters geïnundeerd moet kunnen worden. Men zoekt een gebied op ongeveer 1 km, dus 1 kwartier gaans, van de stad en het kerkbestuur richt een brief aan de koning, met het verzoek om in de stad te mogen blijven begraven.

Op 9 november 1829, krijgt de parochie van Sint-Jan een brief van de administrateur van Binnenlands Bestuur waarin het verzoek van de pastoor en kerkmeesters van de Sint-Jan, om het gebruik van het kerkhof rond de kerk te mogen blijven gebruiken, wordt afgewezen en een maand later, op 7 december schrijven Burgemeester en

Wethouders een brief aan het kerkbestuur om een commissie samen te stellen, om zo samen tot een oplossing te komen omtrent het geschil rond de kerkhoven in de stad.

Nieuw overleg

Op 8 maart 1843 schrijft het stadsbestuur wéér een brief aan het kerkbestuur van de Sint-Jan om op zoek te gaan naar een geschikte plaats voor een nieuwe begraafplaats. Men stelt dat er in de stad teveel overlast is van “bederf van lijken in de zomer”.

Het stadsbestuur stelt op 26 juli 1849 in een brief aan apostolisch vicaris Den Dubbelden voor om een kerkhof aan te leggen op 900 ellen buiten de Orthenpoort, dat wil zeggen nog geen 10 minuten buiten genoemde poort, langs de nieuw aangelegde watervrije weg naar Crêvecoeur. In verband met de in de stad heersende cholera epidemie, die meer dan 200 slachtoffers eist, zijn er veel klachten in de stad over “ongezonde uitdampingen en een ondraaglijke lucht”.

4 dagen later, 30 juli, stelt Den Dubbelden voor dat een commissie van de parochie Sint-Jan met het stadsbestuur gaat overleggen om tot overeenstemming te komen voor een nieuwe begraafplaats.

Burgemeester en Wethouders manen de apostolisch vicaris tot spoed en op 22 augustus 1849 is men beide bereid te onderhandelen. Op 28 augustus wordt het kerkbestuur uitgenodigd om de volgende vrijdag om 12.00 uur op het stadhuis te komen, voor beraadslaging met het voltallig stadsbestuur.

De heer Bijvoet, lid van het kerkbestuur, deelt aan het kerkbestuur mede dat hij de voorwaarde en prijs van een perceel teelland, groot 1 bunder, genaamd Jantjesland in de Varkenshoek aan de Straatweg onder Rosmalen onderzocht heeft. De koopprijs bedraagt *f* 2000,00 maar het perceel is nog verhuurd tot 11 november 1856.

Burgemeester en Wethouders van Rosmalen laten op 21 januari 1856 aan het kerkbestuur van de Sint-Jan weten dat er geen bedenkingen zijn tegen de aanleg van een begraafplaats onder de gemeente Rosmalen en het kerkbestuur van de Sint-Jan schrijft op 26 maart aan Burgemeester en Wethouders van 's-Hertogenbosch dat men onder Rosmalen voor *f* 2902,66 grond kan kopen voor de aanleg van een begraafplaats.

Orthen

De heer Rouppe van der Voort van de raadscommissie stelt in een besloten raadsvergadering voor om door te gaan met de voorbereidingen van de aanleg van de nieuwe begraafplaats in Orthen, omdat het kerkbestuur van de Sint-Jan op het punt heeft gestaan om grond te kopen onder Rosmalen maar dat op aandrang van de raadscommissie hiervan (voorlopig) is afgeweken.

Koning Willem III geeft op 22 juni 1856 aan het Ministerie van Oorlog toestemming voor de aanleg van de nieuwe begraafplaats die 150 el breed, 100 el lang en verhoogd wordt tot 6.60 el boven Amsterdams Peil, gemeten vanaf de peilschaal aan de brug buiten de Orthenpoort. De Sint-Jan krijgt 8/10 deel tegen een jaarlijks pacht prijs van *f* 750,00. Oorspronkelijk was de afspraak *f* 500,00 maar omdat de aanleg duurder uitvalt dan begroot, is de prijs aangepast. Het kerkbestuur van de Sint-Jan mag zelf

de prijs van begrafeniskosten, het indelen in klassen, het regelen van grafkelders en grafmonumenten bepalen. De gehele nieuwe begraafplaats in Orthen dient binnen drie maanden gereed te zijn.

Op 4 september 1856 volgt er een mededeling van het gemeentebestuur aan het kerkbestuur van de Sint-Jan met een aantal bepalingen die in het contract moeten worden opgenomen, onder andere:

1. Dat 8/10 deel van de nieuwe begraafplaats wordt toegewezen aan de Sint-Jan. Dit deel is evenredig aan het aantal katholieke inwoners van de stad. 2/10 deel gaat naar anders gezindten. Wel de opmerking dat 1/10 deel in feite ook genoeg is, omdat protestanten en joden reeds hun eigen kerkhof hebben.
2. De jaarlijkse erfpacht bedraagt *f* 750,00.
3. Dat deze verzekering van voortdurend en ongestoord genot zal onder verbond van erfpachtrecht of op elke andere door de Sint-Jan te kiezen wijze geschieden.
4. Indien de Sint-Jan het afgestaan gedeelte in eigendom zou wensen, men te allen tijden de bevoegdheid wordt gelaten dat u verplicht zal wezen de helft van de kosten te vergoeden. Het gemeentebestuur wil hiervoor dan wel een lening verstrekken.
5. Zelfbeschikking over toestaan van grafkelders en monumenten. Tevens het vaststellen van klassen en tarieven voor zover bij de wet geoorloofd is.
6. Indien men kiest voor erfpachtrecht, kan dit altijd opgezegd worden als de begraafplaats ongeschikt is buiten toedoen van het kerkbestuur.
7. Indien er schade aan de begraafplaats ontstaat door overstroming of oorlog, dan wordt de schade herstelt en vergoed door het gemeentebestuur.
8. De taluds rond de begraafplaats blijven eigendom van het gemeentebestuur en zal deze ook onderhouden.
9. Men is verplicht om lijken van het Armbestuur en verdere gestichten van liefdadigheid voor dezelfde prijs ter aarde te bestellen als thans gebruikelijk is.

Aanpassingen

Het ligt voor de hand dat het kerkbestuur de nodige aanpassingen wil. Op 13 februari 1857 schrijft het aan het gemeentebestuur dat er enige bezwaren zijn omtrent het contract. Bijvoorbeeld de pachtprijs, men wil dat deze verlaagt wordt van *f* 750,00 naar *f* 600,00. Men schermt met het verhaal dat men onder Rosmalen altijd nog een begraafplaats kan aanleggen onder de *f* 4000,00.

Het kerkbestuur eist verder bij betaling van *f* 600,00 's jaars vrijstelling van alle verdere kosten en geen cent meer.

Intussen is er een aanbesteding voor aanleg van de nieuwe begraafplaats. Aannemer van Boekel wordt geschikt geacht voor uitvoering van dit project voor *f* 18.200,00. Naast de regelmatige op en aanmerkingen van het kerkbestuur van de Sint-Jan, hebben ook de schaarmeesters van Orthen de nodige bezwaren tegen de komst van de begraafplaats maar bij hen gaat het om de vraag wie nu de eigenaar is van de grond die de gemeente gaat gebruiken voor de begraafplaats.

Er wordt op 25 mei 1857 door het kerkbestuur een commissie benoemd bestaande uit de heren H. Bijvoet, J. Roderkercken en mr. P. van Cooth. Deze commissie moet met het gemeentebestuur gaan onderhandelen over een definitief contract. Op 4 juli geeft de Aartsbisschop van Utrecht, administrator van het bisdom 's-Hertogenbosch, Mgr. Joannes Zwijsen toestemming om met het gemeentebestuur over de nieuwe begraafplaats in gesprek te gaan.

Burgemeester en Wethouders nodigen de commissie van de Sint-Jan uit voor een gesprek en op 5 oktober wordt er een voorlopige overeenkomst getekend. En natuurlijk zijn er weer een aantal aanpassingen aangebracht. Zo wordt de pacht prijs definitief op f 600,00 gesteld. Het kerkbestuur kan te allen tijde het in erfpacht gekregen gedeelte in eigendom krijgen voor de helft van de aanlegprijs. Ook na eventuele koop zal het stadsbestuur instaan voor herstel na eventuele overstroming, oorlogsschade en ijsgang. De gemeente zal zorgen voor een vrije toegang tot de begraafplaats en bovendien moet de gemeente er voor zorgen dat voor eind augustus 1858 in de nabijheid van de begraafplaats een wachterswoning moet worden gebouwd. De wachter wordt benoemd, geschorst en ontslagen door het kerkbestuur.

Op 15 december 1857 schrijven Burgemeester en Wethouders aan het kerkbestuur dat zij graag zien dat voor het einde van het jaar alles geregeld is, mede omdat het gemeentebestuur ook nog met de Hervormde Kerk moet gaan onderhandelen over de nieuwe begraafplaats.

Traineren...?

Een maand later, op 13 januari 1858 stuurt het gemeentebestuur maar weer eens een brief naar het kerkbestuur met de mededeling dat er nog steeds geen reactie ontvangen is. Tevens stellen ze voor om op 1 april de begraafplaats in gebruik te nemen.

Toch blijft het kerkbestuur van de Sint-Jan dwars liggen. Men herinnert het gemeentebestuur er aan dat in Rosmalen voor minder dan f 4000,00 een begraafplaats in eigendom kan worden ingericht zonder verdere kosten van afslag, verzakking, ontgroning.

Nu wil het gemeentebestuur een opzichter voor de begraafplaats aanstellen terwijl toegezegd was dat het kerkbestuur dit zou doen. Het kerkbestuur wil best aan alle wensen van het gemeentebestuur voldoen, wijst er nogmaals op dat men ook naar Rosmalen kan om aldaar een nieuwe eigen begraafplaats aan te leggen.

Ook de komende weken zijn er weer de nodige gesprekken tussen het kerkbestuur en het gemeentebestuur en telkens zijn er van beide zijden aanpassingen. Het gaat bijvoorbeeld over de meerkosten van f 1000,00 voor de wachterswoning, wie gaat tenslotte de opzichter benoemen, enzovoort.

De opzichter wordt tenslotte benoemd door B & W: hij wordt wachter der Algemeene Begraafplaats.

Op 22 maart 1858 komt het gemeentebestuur tot overeenstemming met de Hervormde Kerk.

B & W nodigen het kerkbestuur van de Sint-Jan uit om op 12 april 1858 om 12.00 uur tijdens een raadsvergadering een contract te ondertekenen. Het kerkbestuur laat het

afweten en de heer Rodekercken stelt namens het kerkbestuur, dat men problemen heeft met het gezamenlijk gebruik van de wachtkamer door zowel katholieken en protestanten.

Op 17 april 1858 laat het gemeentebestuur weten dat men nog steeds geen bericht heeft ontvangen en in de brief wordt medegedeeld dat tijdens de raadsvergadering van 19 april de nieuwe begraafplaats wordt geregeld.

Er blijven flinke meningsverschillen ontstaan over het baarhuis en wachtruimte en op 24 april heeft de heer Rouppe van der Voort namens het kerkbestuur een gesprek met het gemeentebestuur. Hij zegt dat de Sint-Jan een eigen baarhuis en wachtruimte en tevens een wachterswoning eist. Tijdens de vergadering is er een woordenwisseling en het gemeentebestuur wil niet toegeven aan de eis van het kerkbestuur dat er naast de wachterswoning ook een voor de katholieken aparte wachtruimte en baarhuisje moeten komen.

Op 27 april 1858 stuurt het gemeentebestuur een brief aan het kerkbestuur om het bijgevoegde contract te ondertekenen voor de raadsvergadering van 29 april. Daarna wordt de aanvraag voor goedkeuring naar Gedeputeerde Staten gestuurd.

Akoord

Deken Petrus Wilmer schrijft op 2 mei 1858 een brief naar mgr. J. Zwijsen dat het tot een akkoord gekomen is en "HEBBEN ALZO ONZE VOLLE EIS".

Het Gemeentebestuur wil op 1 mei de nieuwe begraafplaats in gebruik nemen en deken P. Wilmer vraagt aan mgr. J. Zwijsen of hij de nieuwe begraafplaats wil inwijden. Op 6 mei reageert de bisschop hier positief op.

Na een jaren lange discussie wordt op 16 mei 1858 het contract tussen kerkbestuur en gemeentebestuur ondertekent en een dag later bericht het gemeentebestuur aan het kerkbestuur dat op 20 mei de begraafplaats in gebruik zal worden genomen. Op die dag vindt zonder enige plechtigheid de inzegening plaats door mgr. Joannes Zwijsen van het katholieke deel van de nieuwe begraafplaats.

Op donderdag 21 mei 1858 wordt op het protestants gedeelte Willem Batenburg begraven en een dag later de eerste katholiek, Johannes Groenendaal.

Bert van Coenen

Bron:

Stadsarchief 's-Hertogenbosch
Begraafplaats Orthen